РОЗДІЛ 2
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.25:355.01(477)
DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-12/7

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

LOCAL SELF-GOVERNMENT UNDER MARTIAL LAW

Литовченко В.Р., студентка ІІ курсу факультету слідчої та детективної діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0009-0002-6203-5973

Тютюнник Д.В., студентка ІІ курсу факультету слідчої та детективної діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0009-0005-9527-4454

Чиркін А.С., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри державного будівництва
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
науковий співробітник
Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України
orcid.org/0000-0002-3777-4515

У роботі висвітлено особливості правового режиму функціонування органів місцевої влади після 2022 року, охарактеризовано механізми делегування повноважень військовим адміністраціям і визначено їх вплив на систему управління, ухвалення рішень та організацію публічних послуг. Проаналізовано тенденції бюджетної динаміки у 2022–2025 роках на основі відкритих даних Мінфіну та порталів публічних фінансів, окреслено структуру доходів і видатків територіальних громад, а також зміни у пропорціях між власними надходженнями та міжбюджетними трансфертами. Деталізовано напрями перерозподілу коштів на пріоритети воєнного часу – безпекові заходи, соціальну підтримку, забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб, відновлення пошкодженої інфраструктури та утримання критично важливих об'єктів.

Особливу увагу приділено ролі військових адміністрацій як елементу забезпечення безперервності управління на територіях з підвищеним рівнем загрози. Наведено приклади функціонування вертикалі взаємодії між місцевими радами, обласними військовими адміністраціями та центральними органами влади. Розглянуто процедурні аспекти роботи рад у дистанційному форматі, спрощені механізми скликання сесій, ухвалення рішень і здійснення виконавчих функцій. Узагальнено вплив демографічних змін і масштабного переміщення населення на місцеві системи соціального захисту та адміністративні сервіси. Показано, як ресурси державних програм, зокрема «єВідновлення», поєднуються з можливостями місцевих бюджетів і підтримують відбудову житлового фонду та інтеграцію ВПО.

У дослідженні систематизовано актуальні виклики, з якими стикаються громади: зміна бюджетних пріоритетів, необхідність оперативної координації з військовими структурами, навантаження на соціальні служби та потреба у стандартизації процедур оприлюднення управлінських рішень. Отримані результати формують цілісне уявлення про функціонування місцевого самоврядування в умовах кризи та окреслюють напрями подальшого розвитку системи управління, включно з удосконаленням фінансової політики, регуляторних процедур та інструментів забезпечення стійкості громад.

Ключові слова: місцеве самоврядування, воєнний стан, військові адміністрації, місцеві бюджети, внутрішньо переміщені особи.

The paper highlights the features of the legal regime for the functioning of local authorities after 2022, characterizes the mechanisms for delegating powers to military administrations, and determines their impact on the management system, decision-making, and organization of public services. The trends in budget dynamics in 2022–2025 are analyzed based on open data from the Ministry of Finance and public finance portals, outlines the structure of revenues and expenditures of territorial communities, as well as changes in the proportions between own revenues and intergovernmental transfers. The directions of redistribution of funds to wartime priorities are detailed – security measures, social support, housing for internally displaced persons, restoration of damaged infrastructure, and maintenance of critically important facilities.

Particular attention is paid to the role of military administrations as an element of ensuring continuity of management in territories with an increased level of threat. Examples of the functioning of the vertical of interaction between local councils, regional military administrations and central authorities are given. The procedural aspects of the work of councils in a remote format are considered, simplified mechanisms for convening sessions, adopting decisions and exercising executive functions are considered. The impact of demographic changes and large-scale population displacement on local social protection systems and administrative services is summarized. It is shown how the resources of state programs, in particular "eRecovery", are combined with the capabilities of local budgets and support the reconstruction of the housing stock and the integration of IDPs. The study systematizes the current challenges faced by communities: changing budget priorities, the need for operational coordination with military structures, the burden on social services and the need to standardize procedures for publishing administrative decisions. The results obtained form a holistic picture of the functioning of local self-government in times of crisis and outline directions for further development of the management system, including improving financial policy, regulatory procedures and tools for ensuring the sustainability of communities.

Key words: local government, martial law, military administrations, local budgets, internally displaced persons.

© Литовченко В.Р., Тютюнник Д.В., Чиркін А.С., 2025
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Вступ. Місцеве самоврядування в Україні перебуває у режимі високої напруги, оскільки з 2022 року громади функціонують в умовах воєнного стану, трансформації системи управління та постійних безпекових загроз. У цих умовах органи місцевої влади виконують подвійну функцію: забезпечення життєдіяльності населення та підтримання обороноздатності держави на локальному рівні. Паралельно з цим громади мають здійснювати оперативне бюджетне планування, реагувати на руйнування інфраструктури, забезпечувати розміщення внутрішньо переміщених осіб і відновлювати критично важливі об'єкти. Підвищені ризики вимагають адаптивності, гнучких управлінських рішень і здатності до координації з військовими адміністраціями та центральними органами влади [8, с. 138].

Наведемо також проблематику теми. Воєнний стан створив для системи місцевого самоврядування комплекс викликів, які потребують негайного реагування та глибокого аналітичного осмислення. Громади працюють у ситуації постійної безпекової невизначеності, що ускладнює стабільне функціонування органів влади, порушує звичні механізми ухвалення рішень і вимагає створення нових форматів взаємодії з військовими адміністраціями. Додатковим фактором є різке зростання обсягу повноважень, пов'язаних із цивільним захистом, евакуацією, гуманітарною підтримкою та відновленням інфраструктури, що змінює стратегічні орієнтири місцевої політики.

Суттєвим викликом стає трансформація фінансової бази громад: зменшення власних доходів, збільшення залежності від трансфертів, переорієнтація видатків на оборонні та соціальні потреби. Така зміна структури ресурсів обмежує можливості розвитку, створює тиск на бюджетне планування та потребує запровадження нових підходів до управління місцевими фінансами. Також загострюється проблема забезпечення житлом і соціальними послугами мільйонів внутрішньо переміщених осіб, що впливає на демографічну структуру громад, навантаження на інфраструктуру та ефективність роботи соціальних установ.

Окремого аналізу потребує питання прозорості та підзвітності у взаємодії між місцевими радами та військовими адміністраціями, адже під час кризових ситуацій зростає ризик фрагментації управлінських процесів, ускладнюється доступ до нормативних актів і посилюється потреба в уніфікованих процедурах ухвалення рішень.

Організація влади та прийняття рішень у громадах. У період воєнного стану повноваження органів місцевого самоврядування функціонують у спеціальному правовому режимі, визначеному Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. Згідно зі змінами, ухваленими після 24.02.2022, передбачено можливість тимчасового делегування частини повноважень місцевих рад військовим адміністраціям у разі неможливості забезпечення належного управління або загроз безпеці. Військові адміністрації населених пунктів утворюються відповідно до статей 4, 10 та 15 цього Закону, а їх керівники набувають компетенцій щодо організації життєдіяльності на відповідних територіях, включно з ухваленням обов'язкових для виконання рішень [6, с. 93].

Порядок роботи рад в умовах воєнного стану також регулюється Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР, який у 2022–2023 роках був доповнений нормами щодо функціонування органів влади за умов неможливості проведення пленарних засідань. Зокрема, передбачено дистанційне голосування та спрощені процедури скликання сесій ради і роботи виконавчих органів.

Закон передбачає, що військові адміністрації можуть здійснювати повноваження органів місцевого самоврядування у сферах цивільного захисту, мобілізаційної підготовки, забезпечення правопорядку, організації евакуації населення та розподілу гуманітарних ресурсів. При цьому місцеві ради, які продовжують роботу, зосереджуються на бюджетних рішеннях, підтримці комунальної інфраструктури, соціальних послугах і забезпеченні умов для функціонування критичних об'єктів [5, с. 115].

У практиці 2022–2025 років простежується тенденція тісної координації між радами, військовими адміністраціями та обласними військовими адміністраціями, що забезпечує узгоджене реагування на безпекові та гуманітарні виклики. У громадах Харківської, Донецької, Херсонської та Запорізької областей створення військових адміністрацій дозволило підтримати керованість територій у критичних умовах та відновити базові механізми управління після активних бойових дій.

На сайті Харківської обласної військової адміністрації ведеться окремий розділ «Розпорядження та накази» з поділом за роками 2022–2025, що дає змогу простежити регулярність ухвалення та публікації документів і зворотну динаміку під час пікових загроз. Для ілюстрації регулярності можна навести конкретні приклади: розпорядження № 131В від 19.08.2022, № 289В від 22.06.2023, № 348В від 28.05.2024 та низка актів 2025 року. Така безперервність підтверджує сталість адміністративних процесів попри бойові дії.

На рівні обласної взаємодії правова основа делегування та координації визначена Законом України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII, а мережа військових адміністрацій утворена Указом Президента № 68/2022 від 24.02.2022. Це створило вертикаль прийняття рішень, у межах якої акти ХОВА мають нормативний характер і публікуються централізовано, а комунікація з громадами відбувається через розпорядчі документи та регламентовані канали.

Наявна багатоканальна публікація забезпечує базову підзвітність, однак виявляє потребу у стандартизації процесів ухвалення та оприлюднення актів. Вимога до уніфікації метаданих (номер – дата – вид акта – предмет регулювання – статус чинності), синхронізації форматів на рівні ОВА та рад і централізованих API-вивантажень підвищила б якість контролю та швидкість прийняття рішень у громадах з ВА і без них.

Мережа військових адміністрацій населених пунктів (ВА НП) в Україні набуває чіткого масштабу: за даними порталу «Децентралізація» станом на 24 квітня 2024 року функціонувало 192 військові адміністрації населених пунктів. Цей факт свідчить про суттєву трансформацію управлінської карти країни в умовах воєнного стану, оскільки такі адміністрації утворюються указами

Бюджетні ефекти масштабного створення ВА мають як позитивні, так і ризикові аспекти. З одного боку, централізована система управління, встановлена ВА, може дозволити економію за рахунок спрощених процедур та оперативного перерозподілу ресурсів на критичні потреби, оскільки військова адміністрація у межах Закону № 389-VIII виконує повноваження рад і виконавчих органів у разі неможливості їх функціонування. З іншого боку – додаткові адміністративні витрати на створення апарату, забезпечення логістики, координації з місцевими радами та фінансування спеціальних заходів можуть створювати навантаження на місцеві бюджети в умовах скорочення доходів громад у воєнний час [3].

Розмежування повноважень військових адміністрацій. Чітке визначення компетенцій є основою керованості територій та узгодженості управлінських дій. У структурі публічного управління функціонують обласні та районні військові адміністрації, військові адміністрації населених пунктів, а також органи місцевого самоврядування, які продовжують виконувати власні повноваження у межах чинного законодавства. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» встановлює, що військові адміністрації можуть тимчасово здійснювати окремі або всі

повноваження місцевих рад та їх виконавчих органів у разі неможливості їх належного функціонування. Така модель передбачає дворівневий характер управління: обласна військова адміністрація формує стратегічні рішення і координує безпекову та гуманітарну політику регіону, тоді як військові адміністрації населених пунктів відповідають за оперативне реагування, підтримання життєдіяльності, організацію евакуації, розподіл ресурсів і забезпечення правопорядку на конкретній території.

У громадах, де місцеві ради продовжують повноцінно працювати, відбувається чітке розмежування функцій: військові адміністрації реалізують завдання, пов'язані з обороною, мобілізаційною підготовкою та цивільним захистом, тоді як органи місцевого самоврядування зосереджуються на бюджетному процесі, комунальному господарстві, соціальних послугах і відновленні інфраструктури. Такий розподіл забезпечує ефективність управління в умовах підвищеної загрози та дозволяє уникнути дублювання повноважень. Водночас практичний досвід 2022–2025 років показує, що ключовим чинником результативності є налагоджена система вертикальної координації між адміністраціями різних рівнів, синхронізація розпорядчих актів та спільне планування ресурсів.

Фінансова спроможність громад і пріоритети видатків 2022–2025. Упродовж 2022–2025 рр. місцеві бюджети України зазнали значних коливань доходів і видатків, що відображено у відкритих дашбордах Міністерство фінансів України та Національне агентство з питань запобігання корупції-порталі «OpenBudget». Наприклад, за даними Мінфіну станом на 01.07.2025 надійшло до місцевих бюджетів 368,4 млрд грн доходів, з яких міжбюджетні трансферти становили 103,5 млрд грн, або 28,1% доходів. У 2023 р. власні доходи місцевих бюджетів зросли на +11,0% (+43,8 млрд грн) порівняно з 2022 р. Водночас помісячна динаміка показує, що доходи у вересні, листопаді й грудні 2023 р. були від'ємними (-1,4 млрд грн; -26,2 млрд грн; -67,3 млрд грн) через вилучення військового ПДФО.

Аналіз поквартальної структури за 2022–2025 роки дозволяє виділити «пікові» місяці та провали. Так, початок 2022 р., зокрема березень-квітень, зазнав падіння надходжень через початок повномасштабної агресії, тоді як вже в травні 2022 р. доходи громад перевищили рівень довоєнного 2021 р. У 2023 р. піки спостерігались у січні (+22,2 млрд грн) проти аналогічного періоду попереднього року, натомість кінець 2023 р. мав чітке падіння через вилучення військового ПДФО. Використання дашбордів OpenBudget та LOGICA-платформи Мінфіну дозволяє відстежувати доходи/видатки в розрізі громад, що створює основу для аналізу перерозподілів ресурсів [1, с. 227].

Щодо видатків – за 2023 р. надходження до місцевих бюджетів перевищили видатки на 5,8 млрд грн. Структурно понад 60% доходів становили податкові надходження, 27% – трансферти. У той же час у 2022 р. фінансування капітальних видатків місцевих бюджетів скоротилось: наприклад, в Києві капітальні видатки зменшились майже на 11 млрд грн. Ця динаміка вказує, що частка видатків на «утримання» зросла, що робить громади менш фінансово гнучкими. На мій погляд, це підтверджує теорію про те, що воєнний стан змінює не лише обсяг ресурсів, а й їхню структуру – із фокусом на поточні витрати замість інвестицій.

Попри позитивну динаміку власних доходів, спостерігається ризикенапруження між очікуваннями автономності громад та реальними змінами умов. Наприклад, зниження частки місцевих доходів у зведеному бюджеті з 24,4% у 2022 р. до 17,8% у 2023 р. через втрату ПДФО. Це суперечить теорії «фіскальної децентралізації», згідно з якою місцеві бюджети мають нарощувати частку власних доходів.

У період 2022–2024 рр. спостерігається чітка переорієнтація видатків місцевих бюджетів на безпекові, соціальні та критично-інфраструктурні потреби. У підсумку, місцеві ради та територіальні громади змушені були коригувати бюджети та спрямовувати кошти на захист, евакуацію, укриття, житло для ВПО, що підтверджено аналітичними даними: за даними Асоціація міст України, в 2022-2023 рр. на заходи оборони та безпеки витрачено 37,7 млрд грн громадами.

Реакція на потреби критичної інфраструктури також стала вагомою: витрати на відновлення пошкоджених об'єктів інфраструктури у громадах України у 2022–2023 рр. становили 10,8 млрд грн. Одночасно соціальні витрати на забезпечення внутрішньо переміщених осіб з громадських бюджетів становили 3,8 млрд грн [9, с. 62].

Однак критичний аналіз вказує на системні ризики такого перерозподілу. По-перше, хоча нормативно закладено пріоритетність безпеки та життєзабезпечення, зростання поточних видатків стискає можливості капітального розвитку. По-друге, механізми міжбюджетної підтримки працюють, але їхній розподіл не завжди прозорий: наприклад, у законодавчих рамках передбачено, що трансферти мають бути затверджені «для кожного місцевого бюджету окремо», але це не завжди здійснюється – що створює ризики затримок освоєння коштів [4].

Структурні показники підтверджують зростання ролі трансфертів у доходах місцевих бюджетів. За даними Мінфіну, станом на 01.07.2025 до місцевих бюджетів надійшло 368,4 млрд грн, з яких міжбюджетні трансферти становили 103,5 млрд грн (28,1%). Довідкові матеріали Мінфіну за січень–вересень 2025 року показують, що освітня субвенція є найбільшим компонентом трансфертів (понад 78,5 млрд грн за 9 місяців), тоді як базова дотація – 19,1 млрд грн, додаткова дотація громадам, що зазнали негативного впливу від РФ, – 14,3 млрд грн. Це свідчить про зміщення видаткових пріоритетів на підтримку базових послуг і компенсацію воєнних диспропорцій, що відповідає логіці бюджетного вирівнювання в умовах кризи.

Вплив ресурсів на послуги для ВПО та відновлення житла підсилюється державною програмою «єВідновлення»: станом на 01.09.2025 за пошкоджене житло компенсації отримали понад 108 тис. громадян на 10,6 млрд грн; за даними Мінвідновлення, загалом понад 97 тис. виплат – 9,7 млрд грн, середні суми для дрібних і капремонтів – 72 тис. і 341,8 тис. грн. На тлі офіційно зареєстрованих 4,57–5 млн ВПО це лише часткове покриття потреб, тому субвенції на житло тимчасового проживання та додаткові дотації стають критично необхідними для місцевих систем соціальних послуг.

Публічні послуги, ВПО та житлове відновлення на місцевому рівні. Наприклад, за даними звіту Кропивницької міської ради на 2023 р. у 11 місяцях 2023 р. було призначено допомогу на проживання для 15 252 внутрішньо переміщених осіб (ВПО), сума виплат становила 231 272 242,66 грн. Водночас організація прийому заяв у форматі «Прозорий офіс» через ЦНАП у громадах підкреслює, що адміністрування послуг адаптовано до ситуації. У звіті також зазначено, що відділи соціального захисту надавали понад 10 видів державних допомог ВПО. Такі дані свідчать про те, що громади не лише продовжують функціонувати, а й інтегрують нові управлінські механізми в складних умовах [7, с. 29].

Організаційні механізми забезпечення цих послуг включають формалізацію штатних посад, встановлення режимів роботи, оплати праці та нормативних регламентів. Зокрема, нормативною основою є Наказ Міністерство соціальної політики України № 130-Н від 19.04.2023 «Про затвердження Порядку визначення потреб населення … у соціальних послугах». У звіті Слобожанської селищної ради за 2024 р. зазначено, що на території громади з 27 100 жителів 3 345 є ВПО – це 12,3% загальної кількості.

Проте існує демографічне навантаження, яке ставить додаткові виклики адміністраторам. Станом на 2024 р. у Слобожанській громаді 3 345 внутрішньо переміщених осіб при загальній чисельності 27 100 жителів – це значна частка. Таке співвідношення означає, що базове соціальне та адміністративне навантаження істотно зростає: надання притулку, соціальної адаптації, інтеграції ВПО, супроводження проживання.

У червні 2025 р. офіційно зареєстровано 4 594 254 внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні. За даними Міністерства соціальної політики, число зменшилося майже на 50 тис. осіб із початку року. Це означає, що місцеві громади мають працювати з великою за обсягом цільовою групою, яка розподілена по різних територіях, що створює демографічний тиск на системи соціального забезпечення. У багатьох громадах частка ВПО може сягати двозначних відсотків від населення, що потребує корегування бюджетних видатків і адміністративних ресурсів.

Щодо виплат соціальної підтримки ВПО – за інформацією, майже 900 тис. ВПО станом на 2025 р. отримують соціальні виплати. Наприклад, у Івано-Франківській області станом на 1 лютого 2025 р. чисельність переселенців становила 111 469 осіб, з яких у січні на облік стало 643 особи, знялося з обліку 933 особи. Така динаміка свідчить, що громади не лише приймають ВПО, але й здійснюють постійний моніторинг їхнього статусу, що потребує системи обліку, координації та адаптації соціальних послуг. На наш погляд, місцеві бюджети повинні передбачати резервування коштів саме для цієї категорії населення, оскільки зміни чисельності ВПО можуть бути неочікуваними.

Станом на 01 вересня 2025 р. компенсації на пошкоджене житло отримали понад 108 000 українців на суму 10,6 млрд грн. За даними на 10 жовтня 2025 р. кількість родин-отримувачів становила 140 100 на загальну суму 48,334 млрд грн. Серед нових механізмів – виплати для відбудови житла на власній земельній ділянці: станом на 1 липня 2025 р. отримали 527 осіб на суму 675,7 млн грн. Ці дані свідчать, що бюджетні ресурси спрямовуються на житлову стабілізацію ВПО.

За оцінками профільних інтерв'ю Державного агентства відновлення, станом на липень 2025 р. на соціальному обліку перебувало 75 547 ліжкомісць, із них зайнято 67 455, вільними лишалися 8 092 (≈10%). Така пропорція показує напружене, але кероване завантаження мережі колективних центрів, що дозволяє громадам планувати резерви під сезонні та кризові коливання. Це відповідає логіці багаторівневої відповіді: місця тимчасового проживання закривають негайну потребу, тоді як індивідуальні рішення фінансуються бюджетними та позабюджетними програмами.

Офіційний перелік місць тимчасового проживання і публічні показники завантаження задають параметри оперативного резервування приміщень і видатків на утримання (енергія, охорона, харчування). По-друге, масив «єВідновлення» зі зростанням частки житлових сертифікатів означає перетік попиту з колективного розміщення до індивідуальних рішень, тож громади мають синхронізувати містобудівні умови, реєстраційні процедури й підключення до мереж. По-третє, додаткові держресурси зменшують потребу у місцевих капвидатках на житлові об'єкти, вивільняючи простір для інфраструктурних проєктів (мережі, укриття, транспорт), що прямо впливає на якість публічних послуг і стійкість громади. Сукупність цих факторів замикає логіку: житлова політика для ВПО – це не тільки соціальна підтримка, а й управлінський і бюджетний інструмент балансування коротких і довгих циклів відновлення [2, с. 214].

Висновки. Проведений аналіз показав, що місцеве самоврядування України у 2022–2025 роках продемонструвало високий рівень адаптивності та стійкості в умовах воєнного стану, повномасштабної агресії та тривалого соціально-економічного напруження. Воєнні адміністрації та органи місцевого самоврядування сформували нову модель управління, засновану на оперативному прийнятті рішень, тісній координації з державними структурами та забезпеченні безперервності публічних послуг. Потребує розробки уніфікована методологія моніторингу прозорості та відповідальності рішень військових адміністрацій і місцевих рад, а також аналіз взаємодії між державними програмами та реальними потребами громад, особливо у сфері житла, соціальної інтеграції ВПО та відновлення інфраструктури. Доцільним видається поглиблення економетричних досліджень щодо впливу міжбюджетних трансфертів на фінансову стійкість громад, а також розробка моделей ризик-орієнтованого планування місцевих бюджетів із залученням сценарного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бєлов Д.М., Громовчук М.В., Білак О.П. Міжмуніципальне співробітництво в структурі транскордонного співробітництва. *Науковий* вісник УжНУ. Серія «Право». Випуск 72(4). Ч. 2. 2022. С. 226–231.

2. Борщевський В., Черемис В., Хомюк Н., Люблін В. Фінансово-інвестиційний потенціал розвитку регіонів України та перспективи його нарощування в умовах сучасних викликів глобалізації. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022. Т. 4. № 45. С. 212–222.

3. Буденцова Я. Про невідкладні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд: роль органів місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування. 2022. № 5/1.

4. Возняк Г. В., Стасишин С. В., Коваль В. Особливості формування фінансів територіальних громад в проекції забезпечення їх самодостатності: досвід Львівської області. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 5.

5. Місцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи : матеріали Міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2022 р.) : / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. С. Колтун, Ю. Ф. Дехтяренка. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2022. 166 с.

6. Місцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи: матеріали Міжнародного круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 грудня 2023 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, В. С. Колтун, Ю. Ф. Дехтяренка. – Київ, 2023. – 252 с.

7. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. – 54 с.

8. Рогач О.Я., Бєлов Д.М. Зміна сучасної парадигми українського права в умовах військової агресії з боку РФ. *Науковий* вісник УжНУ. Серія «Право». Випуск 70(2). 2022. С. 136–141.

9. Сорока Ю.В. Місцеве самоврядування в умовах воєнного стану: досвід України 2022 року: Магістерська робота (281 «Публічне управління та адміністрування») / Ю.В. Сорока/ Український католицький університет. Кафедра державного управління; Наук. кер.: к.ю.н. Городиський І. – Львів; УКУ, 2022. – 69 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 04.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025